

บทความที่ : 26
Article :

**กระบวนการวิจัยของชุมชนเพื่อการพัฒนาศักยภาพและ
เครือข่ายตำบลคอรุม อำเภอพิชัย จังหวัดอุดรธานี**

*Community 's Research Process for Developing
Potentials and Networks in Khorum
Community, Phichai District, Uttaradit*

สุดารัตน์ รอดบุญส่ง* และโสวัตรี ณ ถลาง*

Sudarat Rodboonsong and Sowatree Nathalang

* คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ [Faculty of Social Sciense,
Kasetsart University]

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการวิจัยของชุมชนเพื่อการพัฒนาศักยภาพและเครือข่าย กรณีศึกษา ชุมชนตำบลคอรั่ม อำเภอฟิชัย จังหวัดอุดรธานี โดยอาศัยทฤษฎีต่าง ๆ มาสร้างเป็นกรอบแนวคิดและทฤษฎีในการวิจัย ได้แก่ ศักยภาพชุมชน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทูทางสังคม เครือข่ายชุมชน การพัฒนาแบบยั่งยืน โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน 3 ขั้นตอนคือ ระยะเวลาหนึ่ง ระยะเตรียมการวิจัย การมองเป้าหมายร่วมกัน, ระยะเวลาสอง ระยะดำเนินการวิจัย การสร้างกลไกเพื่อพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้, ระยะเวลาสาม ระยะหลังการวิจัยการประเมินติดตามผลการดำเนินกระบวนการวิจัยชุมชน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนั้นกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมในงานวิจัยนี้จะเป็นลักษณะของ “ทีมวิจัย” โดยแบ่งเป็นทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยชุมชน ทั้งนี้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนสมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัยเป็นทีมวิจัยหลัก 19 คน และทีมวิจัยชุมชนในพื้นที่ 12 หมู่บ้าน จำนวน 85 คน รวมทั้งสิ้น 104 คน ผลการวิจัยพบว่า นักวิจัยและชุมชนได้เรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาพร้อมกัน โดยผ่านกิจกรรมหลัก 3 ประการ ได้แก่ การวิจัย การพัฒนาศักยภาพ และการปฏิบัติจริง ซึ่งแบบแผนของกิจกรรมดังกล่าวเกิดจากการดำเนินงานขับเคลื่อนด้วยตัวผู้มีส่วนได้เสีย หมายถึง กลุ่มแกนนำองค์กรในชุมชนที่เป็นภาคประชาชนและกลุ่มองค์กรหน่วยงานของรัฐที่หนุนเสริมทั้งในและนอกพื้นที่ เพื่อให้เกิด “การรับรู้” ในบริบท โครงสร้าง ทูศักยภาพ เครือข่าย “การเรียนรู้” บทเรียนในการจัดการปัญหาต่าง ๆ ของคนในชุมชนอย่างต่อเนื่องผ่านกระบวนการวิจัยชุมชน สอบทานประสบการณ์ ร่วมกันค้นหา ร่วมคิด ร่วมพัฒนา อันจะนำไปสู่การปฏิบัติการ “การจัดการเปลี่ยนแปลง” ของชุมชนเพื่อยกระดับพัฒนา ศักยภาพและเครือข่ายของชุมชนตำบลคอรั่ม อำเภอฟิชัย จังหวัดอุดรธานี

คำสำคัญ: กระบวนการวิจัยชุมชน; ศักยภาพ; เครือข่าย

Abstract

This research aimed to study the research process of the community of Kho Rumsab district, Phichai District, Uttaradit Province to improve capabilities and connections. Several theories in creating concepts and research theory of community capabilities are used. Participatory action research is also used to create learning community, capability resources and sustainable development. There are 3 phases of operation, preparation phase: Goal establishing, operation phase: creating system to build learning community and post research phase: Follow up the result of community research process. Because this research is a participatory action research, the participants of the research resemble the “research team”. The people involved are interested to join the research team. Which consisted of 104 members, 19 in the main team and 85 in the field team. The research found that from the 3 main steps which are research, capacity building and practice, are were derived from the work of the mainstays, public organizations and government organizations,(both inside and outside). That is to create awareness of the circumstances, structure, capability resources and connections and understanding of continuous problem management leading to “changing management” of the community to improve the capabilities and connections of Kho Rumsab district, Phichai District, Uttaradit Province.

Keywords: Community Research Process; Potentials; Network

บทนำ

แนวคิดการวิจัยเพื่อขับเคลื่อนปฏิบัติการทางสังคมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ได้ผสมผสานกับแนวทางการพัฒนาชุมชน กำลังเป็นยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการพัฒนาหน่วยที่เป็นฐานสู่ความเข้มแข็งก็คือ หมู่บ้านหรือกลุ่มต่างๆ ในท้องถิ่น ซึ่งเป็นหน่วยที่ทราบถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นตนและช่วยแก้ไขได้ตรงตามจุดความต้องการที่แท้จริงของสมาชิกในแต่ละท้องถิ่นมากกว่าที่จะกำหนดนโยบายมาจากกระดบบที่บางครั้งอาจมองสภาพปัญหาที่คลาดเคลื่อน (วิทยากร เชียงกูล, 2550) อย่างไรก็ตามการบรรลุถึงสภาพการพัฒนาที่พึงปรารถนาในองค์กรรวม คือ ประเทศมั่นคง เศรษฐกิจมั่นคง และสังคมยั่งยืน โดยมีรากฐานจากประชาชนเข้มแข็ง นั้นไม่ได้เกิดขึ้นตามเป้าประสงค์ได้ง่ายดาย การวางรากฐานทางสังคมเพื่อแก้วิกฤตการณ์จำเป็นจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ และการเสริมสร้างที่มีการจัดวางอย่างเป็นขั้นตอน พร้อมทั้งการสร้างเงื่อนไขในการเปลี่ยนแปลงให้แก่ภาคประชาชนที่เป็นทั้งผู้รับผลและผู้ขับเคลื่อนในการพัฒนาให้มีศักยภาพ และในโอกาสที่จะแสดงบทบาท ความสามารถที่มีอยู่ในตนเองออกมาในรูปแบบการมีส่วนร่วมในระดับต่าง ๆ ที่สามารถกระทำได้ (ธวัชชัย เคหะบาล, 2560) ซึ่งรูปแบบในการจัดวางและเสริมสร้างเงื่อนไขในประชาชนให้รู้จักพลังของตนและมีความเข้มแข็งนั้นอาจเป็นไปได้ในหลายลักษณะ เช่น การกระจายอำนาจ การถ่ายโอนภารกิจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การกำหนดนโยบายสาธารณะและงบประมาณจากรัฐไปสู่ชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน เป็นต้น (Rathachatanon & Akahat, 2017)

อาจกล่าวได้ว่าการจัดวางเงื่อนไขเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชนเป็นขั้นตอนที่จำเป็นในกระบวนการพัฒนา และไม่ได้มีรูปแบบที่สำเร็จตายตัว อีกทั้งรูปแบบนั้นอาจมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับบริบทและหน่วยการวิเคราะห์ดังเช่น ชุมชนตำบลคอรั่ม อำเภอพิชัย จังหวัดอุดรธานี จากรายงานการศึกษาสุขภาวะชุมชนตำบลคอรั่ม (ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลคอรั่ม, 2554) พบว่า ชุมชนดังกล่าวในช่วงเวลาห้าปีที่ผ่านมา มีอัตลักษณ์เฉพาะของตำบล ที่อยู่กับแบบญาติ

พี่น้อง มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีกระบวนการพัฒนาในตำบลที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพคนในการทำงานบริหารจัดการทั้งระดับท้องที่และท้องถิ่น โดยการใช้การค้นหาผู้มีพลังในชุมชน ที่เรียกว่า “เพชรอรุณ” หรือ การค้นหาเหล่าแกนนำของตำบลอรุณที่มาจากหลากหลายภาคส่วน “การพัฒนา” มีการใช้เวทีทางความคิดเพื่อให้ได้ข้อมูลและใช้ข้อมูลในการวางแผนและดำเนินการพัฒนาตำบลโดยมีเป้าหมายหลักของการพัฒนาคือ ชุมชนพอเพียง การทำเกษตรปลอดภัย และการพัฒนาตามความรู้ความชำนาญของกลุ่มต่างๆ การดำเนินการเน้นการใช้ประโยชน์จากระบบที่มีอยู่เพื่อการพัฒนาให้บรรลุเป้าหมาย และมีการนำประเพณีวัฒนธรรมมาเป็นสิ่งหล่อหลอมคนในตำบลให้เกิดการร่วมกันพัฒนาและลดความขัดแย้งในชุมชนให้บรรเทาลงเกิดกระบวนการพัฒนาตำบล

อย่างไรก็ตามการดำเนินการตามแนวทางดังกล่าวของชุมชน ในช่วงปี พ.ศ.2553 ชุมชนยังประสบปัญหาในเรื่อง การจัดทำกลุ่ม การปฏิบัติการการสร้างและขยายเครือข่าย ตลอดจนมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนที่ไม่ครอบคลุมทุกหมู่บ้าน ทุกกลุ่มองค์กร ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนระดับตำบล มีเพียงบางหมู่บ้าน บุคคลบางกลุ่มที่ศักยภาพในการดำเนินงานจนประสบความสำเร็จ อาทิ ได้รับรางวัลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงดีเด่น ผู้นำชุมชน หรือมีรายได้เพียงพอต่อการบริโภค ตอบสนองตัวชี้วัดการพัฒนาที่ให้ผลสัมฤทธิ์ตรงตามกำหนดหน่วยงานท้องถิ่นท้องที่ ที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา แต่ความสำเร็จนั้นยังขาดความเชื่อมโยงในการดำเนินงานไปสู่บุคคลหรือหมู่บ้านใกล้เคียง และมีการทำงานร่วมกัน หรือการผลักดันให้เกิดการต่อยอดจากงานเดิมที่ดำเนินการอยู่ซึ่งจะนำไปสู่การหนุนเสริมการทำงานให้ดีขึ้น โดยสังเกตได้จากแผนงานโครงการในแผนแม่บทชุมชน ซึ่งยังไม่ครอบคลุม มุ่งจะเน้นพัฒนาทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน แต่ขาดด้านการพัฒนาสังคม และด้านสวัสดิการชุมชน ขาดการต่อยอด เชื่อมโยงศักยภาพความเข้มแข็งที่ชุมชนมีอยู่ บางกลุ่มกิจกรรมในชุมชนที่เคยมีศักยภาพเริ่มลดหายไป อีกทั้งแกนนำไม่ได้มีการสร้างคนรุ่นใหม่มาต่อยอดแนวทางการทำงาน ทำให้ชุมชนมีความตระหนักว่าการบริหารจัดการท้องถิ่นจะขาด

ความต่อเนื่องและลดความขัดแย้งของชุมชนลง โดยจากการเวทีประชุมถอดบทเรียนสถานการณ์ข้อมูลชุมชน (ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลคอรั่ม, 2554) ประชาชน แกนนำ และผู้บริหารชุมชนได้ลงความคิดเห็นร่วมกันว่าควรมีการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพชุมชน สร้างกลุ่มแกนนำรุ่นใหม่ให้เกิดแนวทางการทำงานแบบมีส่วนร่วมในชุมชน เสริมพลังให้แกนนำรุ่นเก่า ให้เกิดกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชน ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันถึงปัญหา และร่วมกันดำเนินกิจกรรมที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง และสร้างเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน สำหรับการวิจัยครั้งนี้จึงเป็นการสำรวจความรู้ด้านวิถีชีวิตการพัฒนาเพื่อท้องถิ่น ด้วยการถอดบทเรียนกระบวนการวิจัยโดยชุมชนที่ปฏิบัติการด้วยตนเอง และการสังเคราะห์ความรู้ที่สร้างให้เกิดการพัฒนาชุมชน ทั้งในด้านวิธีการ เงื่อนไข อันจะนำไปสู่การทำความเข้าใจในลักษณะเฉพาะของกระบวนการวิจัยโดยชุมชนเพื่อพัฒนาท้องถิ่นภายใต้บริบทและสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วของชุมชนตำบลคอรั่ม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อนำไปสู่การทบทวนกระบวนการวิจัยในการพัฒนาชุมชนที่เป็นนวัตกรรมการวิจัยที่สร้างให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน อันจะเป็นประโยชน์ในการสนับสนุนการพัฒนาเพื่อชุมชนท้องถิ่นสู่การใช้ประโยชน์ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

บทความชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออภิปรายกระบวนการวิจัยของชุมชนตำบลคอรั่ม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์เพื่อการพัฒนาศักยภาพและเครือข่าย อันจะนำไปสู่รูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนที่ได้มุ่งเน้นการเชื่อมประสานส่วนต่าง ๆ ในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาให้มาเป็นเครือข่ายเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาด้วยกัน โดยผ่านกิจกรรม โดยอาศัยทฤษฎีต่าง ๆ มาสร้างเป็นกรอบแนวความคิดและทฤษฎีในการวิจัย ได้แก่ ศักยภาพชุมชน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทูทางสังคม เครือข่ายชุมชน การพัฒนาแบบยั่งยืน

วิธีการดำเนินการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการ เป็นการศึกษาวิจัยแบบประยุกต์โดยใช้วิธีวิทยา (Research methodology) แบบผสมผสาน ประยุกต์ใช้ในกระบวนการดำเนินงาน ร่วมกับชุมชนในการพัฒนาศักยภาพและเครือข่ายชุมชน การดำเนินงานวิจัยตาม วัตถุประสงค์ข้างต้น โดยพื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการเลือกพื้นที่แบบเจาะจง โดยได้ดำเนินการในพื้นที่ของ ตำบลคอรั่ม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งประกอบไปด้วย แบ่งเขตการปกครองเป็น 12 หมู่บ้าน ทีมวิจัยและกลุ่มเป้าหมายการวิจัยครั้งนี้กลุ่มตัวอย่างเป้าหมาย คือ สมาชิกในชุมชน เจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีส่วนได้เสียในการพัฒนาศักยภาพและเครือข่ายชุมชนตำบลคอรั่ม ซึ่งการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างวิธีเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบไม่ใช้วิธีความน่าจะเป็น (Nonprobability Sampling) สุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มโดยใช้ความสะดวก(Convenience Sampling) และวิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จากกลุ่มเป้าหมาย การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนั้นผู้ที่เข้าร่วมในงานวิจัยนี้จะเป็นลักษณะของ “ทีมวิจัย” ซึ่งหมายถึงนักวิจัย โดยแบ่งเป็นทีมวิจัยหลัก ประกอบด้วยผู้วิจัยและตัวแทนผู้นำส่วนท้องถิ่น ตัวแทนผู้นำส่วนท้องถิ่น ตัวแทนแกนนำของชุมชน นักวิชาการพัฒนาชุมชนและนักวิชาการสุขภาวะชุมชน ของตำบลคอรั่ม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ มีบทบาทร่วมทำงานตั้งแต่การเริ่มต้นศึกษาปัญหา วางแผนการดำเนินงาน ค้นหาทีมวิจัยชุมชนในพื้นที่และประสานการทำงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และทีมวิจัยชุมชนประกอบด้วยตัวแทนของชุมชน 12 หมู่บ้าน และปราชญ์ที่ความรู้เรื่องระบบชุมชนที่สมัครมาเป็นนักวิจัยชุมชน บทบาทคือ จะเป็นผู้ที่เตรียมการและดำเนินงานตลอดกระบวนการ ตั้งแต่การวางแผน การรวบรวมข้อมูลร่วมวิเคราะห์และสรุปข้อมูลใน

ระดับพื้นที่รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การพัฒนาศักยภาพและเครือข่ายของชุมชน
เป็นการศึกษาในช่วงเวลาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2554 – พ.ศ. 2558

ภาพที่ 1 การดำเนินกิจกรรมกระบวนการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินงาน

การดำเนินงานของงานวิจัยแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่หนึ่ง ระยะเตรียมการวิจัย: การมองเป้าหมายร่วมกัน โดยการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ จากเอกสารวิชาการต่างๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ ผู้วิจัยลงพื้นที่เป้าหมายเพื่อทำความรู้จักและศึกษาข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ของชุมชน การค้นหาทีมวิจัย และการทำความเข้าใจร่วมกับชุมชน โดยการจัดประชุมเพื่อค้นหาทีมวิจัย และการทำความเข้าใจร่วมกับชุมชน การร่วมออกแบบการวิจัย การเก็บข้อมูล และการวางแผนกระบวนการวิจัยชุมชน ระหว่างทีมวิจัยที่เข้าร่วมโครงการ โดยใช้รูปแบบของเวทีการเชิงปฏิบัติการ สร้างการรับรู้ถึงเป้าหมายการวิจัย ระยะที่สอง ระยะดำเนินการวิจัย: การสร้างกลไกเพื่อพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นการเตรียมความพร้อมนักวิจัยในโครงการ โดยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเสริมประสบการณ์ด้านทักษะการวิจัยเป็นระยะ การปฏิบัติการศึกษาข้อมูลบริบทชุมชนด้านโครงสร้าง ทุนศักยภาพด้วยวิธีการ

การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม เพื่อถอดบทเรียนแหล่งเรียนรู้ชุมชน มีการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการดำเนินงาน เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ ศักยภาพ จุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหา อุปสรรคในการพัฒนาศักยภาพและเครือข่ายภายในชุมชน เป็นระยะ การจัดกิจกรรมศึกษาดูงาน ชุมชนกรณีศึกษาที่เป็นแบบปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ และการตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและรวบรวม ระยะที่สาม ระยะหลังการวิจัย: การประเมินติดตามผลการดำเนินการกระบวนการวิจัยชุมชนภายหลังดำเนินการวิจัย ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแล้ว ผู้วิจัยได้จัดประชุมสรุปผลการดำเนินโครงการร่วมกับ ทีมวิจัย เพื่อถอดบทเรียนสิ่งที่ได้การเรียนรู้ จากกระบวนการวิจัยของชุมชน สังเคราะห์หาแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคและพัฒนาารูปแบบที่สำเร็จให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เพื่อจะนำไปเป็นรูปแบบที่เป็นนวัตกรรมในการสร้างพลังของชุมชน เผยแพร่และสนับสนุนการสร้างเครือข่าย องค์กร กลุ่ม ในชุมชนที่มีแนวทางในการทำงาน ร่วมกันกับภาคอื่น ๆ ทั้งภายในและนอกชุมชนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพศักยภาพและ เครือข่ายชุมชนให้มีความเข้มแข็งในการการพัฒนาและเป็นต้นแบบแก่ชุมชนอื่น

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีบทบาทเป็นผู้กระตุ้นประสาน (Facilitator) ประชาชนในชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ร่วมคิด เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured Interview) การใช้แบบสอบถามประเมิน ชุมชน โดยผู้วิจัยร่วมกำหนดกับทีมวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบบันทึกข้อมูล ภาคสนามโดยผู้วิจัยได้เตรียมไว้ล่วงหน้าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมหลังจากเข้าร่วมกิจกรรม แต่ละกิจกรรม การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำ ข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่ และอภิปราย แลกเปลี่ยนระหว่างทีมวิจัยและชุมชน เพื่อตรวจสอบและ วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน หลังจากผ่านการตรวจสอบร่วมกันแล้ว ได้มีการจำแนกประเภทข้อมูลเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนวิธีการกระบวนการวิจัยของชุมชนเพื่อการพัฒนา ศักยภาพและเครือข่าย และส่วน ที่สองคือการสังเคราะห์ความรู้และบทเรียนจากกระบวนการวิจัยของชุมชนเพื่อการพัฒนา ศักยภาพและเครือข่าย

ผลการศึกษา

บริบทชุมชน

บริบทชุมชนตำบลคอรุม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นชุมชนชนากลาง มีประวัติการตั้งถิ่นฐานโดยได้ก่อตั้งขึ้นมาเมื่อไรนั้นไม่ปรากฏหลักฐาน ได้มีการเล่าถึงว่า บริเวณคอรุมน่าจะปรากฏขึ้นมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายและรัตนโกสินทร์ตอนต้น เชื่อว่ามีคนมาอาศัยอยู่แถบบ้านกองโค หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 6 อยู่แล้ว ต่อมาได้รับผลกระทบจากศึกสงครามกับพม่าอยู่เสมอ เนื่องจากเป็นเส้นทางเดินทัพของพม่าโดยอาศัยแม่น้ำน่าน คนเหล่านี้อาจถูกจับมาเป็นเชลยหรือถูกเกณฑ์เป็นทหาร จนมีการวิเคราะห์ตีความว่าเผ่าพันธุ์ของชุมชนคอรุมน่าจะมาจากเวียงจันทน์ เพราะในสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้เกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์ขึ้น ทางไทยได้จัดส่งทัพไปปราบจนได้เวียงจันทน์มาเป็นเมืองขึ้น ขากลับกองทัพไทยได้กวาดต้อนผู้คนเมืองเวียงจันทน์มาเป็นเชลยศึก โดยใช้เมืองพิชัยเป็นเมืองหน้าด่านในการปราบกบฏทั้งนั้น (ฐารินี นวลแหลม และคณะ, 2546) ตำบลคอรุมตั้งอยู่ในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำน่านไหลผ่านจากทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ผ่านพื้นที่ตำบลคอรุม ซึ่งอยู่ห่างจากอำเภอเมืองจังหวัดอุตรดิตถ์ไปทางทิศใต้ประมาณ 48 กิโลเมตร ปัจจุบันมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 9,526 คน รวม 12 หมู่บ้าน (ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลคอรุม, 2559)

จากการศึกษาข้อมูลชุมชนพบข้อมูลพัฒนาการของชุมชนว่า เวลาที่สิบปีที่ผ่านมา ชุมชนคอรุมมีอัตลักษณ์เฉพาะของตำบล ที่อยู่กับแบบวิถีพื้นเมือง มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีกระบวนการพัฒนาในตำบลที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพคนในการทำงานบริหารจัดการทั้งระดับท้องที่และท้องถิ่น โดยการใช้การค้นหาผู้มีพลังในชุมชน ที่เรียกว่า “เพชรคอรุม” หรือ การค้นหาเหล่าแกนนำของตำบลคอรุมที่มาจากหลากหลายภาคส่วน “การพัฒนา” มีการใช้เวทีทางความคิดเพื่อให้ได้ข้อมูลและใช้ข้อมูลในการวางแผนและดำเนินการพัฒนาตำบลโดยมีเป้าหมาย

หลักของการพัฒนาคือ ชุมชนพอเพียง การทำเกษตรปลอดภัย และการพัฒนาตามความรู้ความชำนาญของกลุ่มต่างๆ การดำเนินการเน้นการใช้ประโยชน์จากระบบที่มีอยู่เพื่อการพัฒนาให้บรรลุเป้าหมาย และมีการนำประเพณีวัฒนธรรมมาเป็นสิ่งหล่อหลอมคนในตำบลให้เกิดการร่วมกันพัฒนาและลดความขัดแย้งในชุมชนให้บรรเทาลง เกิดกระบวนการพัฒนาตำบลเป็นเส้นทางการพัฒนาดังต่อไปนี้

ช่วงระยะที่ 1 ปี พ.ศ.2325 – พ.ศ. 2531 สถานการณ์ ในช่วงนี้แนวทางการพัฒนาเน้นการฟื้นฟู และอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านที่เป็นอัตลักษณ์ของตำบลอรัญที่มีการนำมาผนวกใช้กับชีวิตประจำวันก่อให้เกิดความรู้สึกรักความเป็นเจ้าของในวัฒนธรรมประเพณีที่มีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ การพัฒนาตำบลในระยะนี้จึงเป็นเรื่องของการสืบสานประเพณี การละเล่นพื้นบ้าน และพื้นฐานในด้านการจัดการระบบน้ำทางเกษตรซึ่งเป็นวิถีการประกอบอาชีพเดิมที่ผูกพันกับชาวตำบลอรัญมาอย่างยาวนาน โดยมีสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้แก่ การสืบสานประเพณีท้องถิ่น ประเพณีไหลเรือเทียน การฟื้นฟูและอนุรักษ์การเล่นดนตรีม้งคละ หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 6 บ้านกองโค ได้มีการนำการเล่น ประเพณี วัฒนธรรมของชาวเวียงจันทน์ มาฟื้นฟูขึ้นโดยฝึกการเล่น และใช้ในงานประเพณี การรวมกลุ่มในการจัดการด้านอาชีพ เกษตรกรในพื้นที่ถูกพ่อค้าคนกลางเอาเปรียบในด้านของผลผลิต และมีสถานการณ์ในด้านของน้ำที่ใช้ในพื้นที่การเกษตร จึงมีการรวมตัวกันของกลุ่มเกษตรกรเพื่อต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง

ช่วงระยะที่ 2 ปี พ.ศ.2532 – พ.ศ.2539 การพัฒนาตำบลในระยะนี้ เน้นที่โครงสร้างด้านพื้นฐานเป็นความต้องการของชุมชน ทั้งในส่วนของประชาชน ท้องที่ ท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐ ที่เข้ามาหนุนเสริมในการพัฒนาตำบล ทั้ง สาธารณูปโภค การคมนาคม การศึกษา การประกอบอาชีพ เป็นต้น ในช่วงนี้การพัฒนาระยะนี้มีการรวมกลุ่มที่ตอบสนองปัญหาความต้องการขั้นพื้นฐานของคนในชุมชน ได้แก่การพัฒนาขั้นพื้นฐานจากนโยบายภาครัฐ ท้องที่ ท้องถิ่น ทั้งด้าน สาธารณูปโภค การคมนาคม การศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ตอบสนองต่อความต้องการของ

คนในตำบล การพัฒนาจากการรวมกลุ่มของภาคประชาชน ในด้านการประกอบอาชีพ การศึกษา การรวมกลุ่มระดมทุน และในการเรื่องการอนุรักษ์จัดการทรัพยากร ได้แก่การพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากชุมชนเองในด้านของชุมชนไม่มีเวลาเลี้ยงดูบุตรเนื่อง จึงมีแนวคิดในการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านคลองกล้วย หมู่ 8 ขึ้นเพื่อแก้ไขสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ด้วยการจัดการของแกนนำชุมชนเอง การสร้างแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในชุมชนโดยมีการจัดตั้งศูนย์สวัสดิการตลาด หมู่ 8 โดยมีการระดมทุนจากสมาชิกในชุมชน ก่อให้เกิดการสร้างแหล่งเงินทุนหมุนเวียนและเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มอื่นในชุมชน

ช่วงระยะที่ 3 ปี พ.ศ.2540 – พ.ศ.2552 กระบวนการพัฒนาตำบลในช่วงนี้เกิดจากการมีแกนนำ คนดี คนเก่งในตำบล เป็นคนหลักในการขับเคลื่อน ด้วยองค์การบริหารส่วนตำบลคอยมุ่งพัฒนาศักยภาพของคนในตำบลให้เป็นแกนนำการขับเคลื่อนงาน โดยการสนับสนุนให้คนได้ใช้ศักยภาพที่มีอยู่อย่างเต็มที่ผ่านโครงการ “เพชรคอรุ่ม” โดยมีกระบวนการ “ค้นหา” แกนนำของตำบลที่มาจากหลากหลายภาคส่วน “การพัฒนา” โดยใช้กลยุทธ์การพัฒนาคนผ่านการกระทำให้เห็นเชิงประจักษ์ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากปฏิบัติการจริงและสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับงานที่ดำเนินการหรือกำลังจะดำเนินการ “สร้างกิจกรรม” โดยนำความรู้ที่ได้รับจากการพัฒนาศักยภาพมาสร้างกิจกรรม นำสู่ปฏิบัติการจริงก่อให้เกิดการขับเคลื่อนได้แก่ด้านเกษตรกรรม เกิดการรวมกลุ่มทำกิจกรรมของแกนนำผู้รู้ด้านการทำเกษตรที่เกิดสถานการณ์ปัญหาการรวมกลุ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านคลองกล้วย หมู่ 8 ที่มีกิจกรรมย่อยเช่นการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว การผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด การผลิตสารชีวภัณฑ์ใช้ทดแทนสารเคมี เป็นต้นก่อให้เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหาจากการรวมกลุ่มกันเองของเกษตรกรในพื้นที่ ที่ลดในส่วนของการใช้สารเคมี ลดต้นทุนการผลิตก่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้ในระดับกลุ่ม และระดับชุมชน เกิดแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในชุมชน เช่นกองทุนเงิน หมู่ 9 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หมู่ 3 เป็นต้น เป็นแหล่งทุนที่ให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึง ลดการพึ่งพาปัจจัยจากภายนอก และลด

ปัญหาในด้านของการกักเงินนอกระบบที่ก่อให้เกิดภาวะหนี้สินแต่ทั้งนี้การดำเนินการตามแนวทางดังกล่าวของชุมชน ในช่วงปี พ.ศ.2553 ชุมชนยังประสบปัญหาในเรื่อง การจัดทำกลุ่ม การปฏิบัติการ การสร้างและขยายเครือข่าย ตลอดจนมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนที่ไม่ครอบคลุมทุกหมู่บ้าน ทุกกลุ่มองค์กร ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนระดับตำบล มีเพียงบางหมู่บ้าน บุคคลบางกลุ่มที่ศักยภาพในการดำเนินงานจนประสบความสำเร็จ อาทิ ได้รับรางวัลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงดีเด่น ผู้นำชุมชน หรือมีรายได้เพียงพอต่อการบริโภค ตอบสนองตัวชี้วัดการพัฒนาที่ให้ผลสัมฤทธิ์ตรงตามเกณฑ์งานท้องถิ่น ท้องที่ ที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา แต่ความสำเร็จนั้นยังขาดความเชื่อมโยงในการดำเนินงานไปสู่บุคคลหรือหมู่บ้านใกล้เคียง และมีการทำงานร่วมกัน หรือการผลักดันให้เกิดการต่อยอดจากงานเดิมที่ดำเนินการอยู่ซึ่งจะนำไปสู่การหนุนเสริมการทำงานให้ดีขึ้น โดยสังเกตได้จากแผนงานโครงการในแผนแม่บทชุมชน ซึ่งยังไม่ครอบคลุม มุ่งจะเน้นพัฒนาทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน แต่ขาดด้านการพัฒนาสังคม และด้านสวัสดิการชุมชน ขาดการต่อยอด เชื่อมโยงศักยภาพความเข้มแข็งที่ชุมชนมีอยู่ บางกลุ่มกิจกรรมในชุมชนที่เคยมีศักยภาพเริ่มลดหายไป อีกทั้งแกนนำไม่ได้มีการสร้างคนรุ่นใหม่มาต่อยอดแนวทางการทำงาน ทำให้ชุมชนมีความตระหนักว่าการบริหารจัดการท้องถิ่นจะขาดความต่อเนื่องและลดความเข้มแข็งของชุมชนลง ตลอดระยะเวลาของการศึกษาวิจัยดังกล่าว นักวิจัยได้เข้าร่วมเวทีประชุมการสร้างเสริมสุขภาวะชุมชนระดับหมู่บ้าน และระดับตำบล เพื่อสร้างความคุ้นเคย ศึกษาสถานการณ์ชุมชน รวมทั้งพัฒนาโจทย์วิจัยและแนวทางการพัฒนาชุมชน จำนวน 15 ครั้ง โดยจากการประชุมเวทีถอดบทเรียนสถานการณ์ข้อมูลชุมชนเพื่อการสร้างเสริมสุขภาวะ (ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลอรุณ, 2554) สรุปได้ว่า ประชาชน แกนนำ และผู้บริหารชุมชนได้ลงความคิดเห็นร่วมกันว่าควรมีการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพชุมชน สร้างกลุ่มแกนนำรุ่นใหม่ให้เกิดแนวทางการทำงานแบบมีส่วนร่วมในชุมชน เสริมพลังให้แกนนำรุ่นเก่า ให้เกิดกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชน ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

ถึงปัญหา และร่วมกันดำเนินกิจกรรมที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง และสร้างเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชนจากบริบทข้างต้นทางผู้ศึกษาได้พัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกับแกนนำชุมชน และคณะทำงานศูนย์เรียนรู้สุขภาวะชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลคอรั่ม เพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพและเครือข่ายชุมชน

แนวทางการพัฒนาศักยภาพและเครือข่ายของชุมชน

การมองเป้าหมายร่วมกัน

สำหรับแนวทางการพัฒนาศักยภาพและเครือข่ายของชุมชน โดยใช้กระบวนการวิจัยโดยชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนนั้น เริ่มจาก การมองเป้าหมายร่วมกัน การสร้างทีมงานในตำบลก่อน ซึ่งทีมงานต้องประกอบด้วยทุกภาคส่วนในตำบล ทั้งเจ้าหน้าที่ แกนนำชุมชน ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในตำบล โดยหลังจากการเข้าสู่กระบวนการพัฒนาโครงการ ร่วมกันและค้นหาภาคีเครือข่ายให้เข้ามามีส่วนร่วม สมาชิกของการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยแกนนำของชุมชน ตำบลคอรั่ม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้เข้าร่วมเป็นทีมวิจัยหลัก จำนวน 19 คนจากนั้นผู้วิจัยได้วางแผนร่วมกับทีมวิจัยหลักในการชี้แจงโครงการและค้นหาทีมวิจัยชุมชนในแต่ละหมู่บ้านด้วยการจัดเวทีประชุม ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกสมาชิกจากความสนใจ ความสมัครใจและการอยู่ร่วมทำงานในกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้นจนจบโครงการ โดยมีทีมวิจัยชุมชนรวมทั้งสิ้น 85 คน ส่วนใหญ่ในทีมวิจัยชุมชนแรกเริ่มจะเป็นเจ้าหน้าที่ องค์การบริหารส่วนตำบลคอรั่ม แกนนำเพชรคอรั่ม ปราชญ์ชาวบ้าน และบางส่วนคือนักวิจัยหลักที่เข้ามาเป็นทีมชุมชนเพื่อเป็นผู้รับผิดชอบประสานงานหลักในแต่ละชุมชน หลังจากนั้นมีการแบ่งบทบาทหน้าที่สร้างความเข้าใจร่วมกันอย่างชัดเจนมากขึ้นจากการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบร่วมกันระดับตำบล และเวทีการทำความเข้าใจในระดับเครือข่ายแต่ละหมู่บ้าน หลังจากได้ทีมงานในการทำวิจัย ก็นำไปสู่กระบวนการพัฒนาโครงการให้มีความสมบูรณ์และมีความชัดเจน โดยการเชิญผู้เชี่ยวชาญนักวิชาการท้องถิ่น

มาร่วมวิพากษ์โครงการร่วมกับทีมนักวิจัย เพื่อพัฒนาแนวทางดำเนินการวิจัยให้มีความสมบูรณ์และเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ให้มากที่สุด

การสร้างกลไกเพื่อพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้

โดยลักษณะของการทำวิจัยในครั้งนี้จะใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้(Community Action Research: CAR) มาเป็นเครื่องมือหลักในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนเพื่อการพัฒนาศักยภาพและเครือข่าย โดยผ่านกิจกรรมหลัก 3 ประการ คือ การวิจัย (Research) การพัฒนาศักยภาพ (Capacity Building) และการปฏิบัติจริง(Practice)โดยเริ่มจากการเตรียมความพร้อมนักวิจัยในโครงการ โดยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเสริมประสบการณ์ด้านทักษะการวิจัยเป็นระยะ ทักษะที่ต้องใช้ในการปฏิบัติตามแผนที่กำหนดร่วมกัน ได้แก่ ทักษะการเก็บข้อมูลชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูล การเขียนข้อมูลชุมชน การนำเสนอข้อมูลชุมชน หลังจากนั้นทีมวิจัยและทีมชุมชนปฏิบัติการศึกษาข้อมูลบริบทชุมชนด้านโครงสร้างทุนศักยภาพทั้ง 8 ระบบ (บริหารจัดการท้องถิ่น ภูมิปัญญา เศรษฐกิจ สุขภาพ สิ่งแวดล้อม เด็กและเยาวชน สุขภาพ) เครือข่าย และ บทเรียนในการจัดการปัญหาต่าง ๆ ของคนในชุมชน การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้หลายวิธีการ โดยพิจารณาร่วมกันกับทีมวิจัย ดังนี้ การวิเคราะห์จากเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Nonparticipant), แบบสำรวจชุมชน, การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยใช้วิธีสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information), การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อถอดบทเรียนแหล่งเรียนรู้ชุมชน, การใช้แบบสอบถามประเมินชุมชน, การบันทึกข้อมูลใช้การจดบันทึกย่อ,การอัดเทปบันทึกเสียง ในขณะที่เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์การสนทนากลุ่มและนำมาขยายความมากขึ้น,การใช้เทคนิค AIC และ SWOT เป็นการวิเคราะห์หาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรคของสภาพแวดล้อมทั้งภายใน ภายนอกชุมชน ระหว่างการปฏิบัติการศึกษาชุมชนมีการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการดำเนินงาน เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ ศักยภาพ จุดแข็ง

จุดอ่อน ปัญหา อุปสรรคในการพัฒนาศักยภาพและเครือข่ายภายในชุมชน เพื่อ
 ทบทวนและถอดบทเรียนการพัฒนาศักยภาพชุมชนระหว่างการทำโครงการและใช้ผล
 ปรับปรุงเป็นระยะ โดยสะท้อนกระบวนการทำงานหรือการเก็บข้อมูลทุกครั้งด้วยวิธี
 AAR (After Action Review) ด้วยการล้อมวงแลกเปลี่ยนกัน นอกจากนี้ยังมีการหนุน
 เสริมทีมวิจัยด้วยการจัดกิจกรรมศึกษาดูงาน ชุมชนกรณีศึกษาที่เป็นแบบปฏิบัติที่ดี
 (Best Practice) เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชุมชน
 อื่น ๆ เพื่อให้เกิดแนวคิดใหม่ หรือสามารถนำไปประยุกต์เข้ากับกระบวนการกลุ่มและ
 นำไปสู่การพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาการวิจัย ทีมวิจัยหลักมีการติดตาม
 หนุนช่วยทีมวิจัยชุมชนอยู่ตลอดเวลา และมีการตรวจสอบข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล
 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและรวบรวม มาตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้เป็นแนวทาง
 เดียวกัน และสอดคล้องกับกรอบแนวคิดหรือไม่ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลควบคู่กับการ
 เก็บข้อมูลแต่ละครั้งแล้วจึงเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลต่อชุมชนโดยการจัดเวที
 ประชุม เพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบและเพิ่มเติมข้อมูลเพื่อความ
 ถูกต้องชัดเจน ทีมวิจัยหลักเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่ถูกต้องชัดเจน

ทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยชุมชนได้ร่วมกระบวนการถอดบทเรียน ทั้งการเก็บ
 ข้อมูลในพื้นที่ การใช้ข้อมูลมือสอง การจัดเวทีสังเคราะห์ข้อมูล ซึ่งใช้หลักคิด ค้นหา
 พัฒนา ต่อยอด โดยที่ทุกภาคส่วนต้อง ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันรับผลประโยชน์
 จะเกิดการพัฒนาศักยภาพและเครือข่ายโดยชุมชนที่มี การจัดการความรู้ แลกเปลี่ยน
 องค์ความรู้ นำไปสู่การพัฒนาตำบลเข้มแข็งและสามารถเป็นต้นแบบแก่ชุมชนอื่นได้
 อย่างแท้จริง จาก การ ทบทวน ข้อมูล ศักยภาพ ชุมชน คนดี
 คนเก่งและการถอดบทเรียนแหล่งเรียนรู้ กลุ่มองค์กรพบว่าในชุมชนมีแกนนำทั้งที่เป็น
 ตัวบุคคล เป็นคนเก่ง คนนำทำงานแกนนำ ผู้นำ มีความเชี่ยวชาญ ที่ทำงานจนส่งผล
 กระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านสังคม
 (2) ด้านเกษตรกรรม (3) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (4) ด้าน
 การดูแลสุขภาพ นอกจากนั้นตำบลคอรั่ม ยังมีการรวมตัวของกลุ่มคนที่สนใจเรื่องราว

เดียวกันตามปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนตนเอง เกิดเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีวิธีการทำงานเพื่อจัดการกับปัญหาของชุมชนครอบคลุมทั้งหมด 8 ระบบ จำนวน 45 แหล่งเรียนรู้ ภายใต้การบริหารจัดการท้องถิ่นแบบบูรณาการอย่างมีส่วนร่วม ดังรูปที่ 2

ภาพที่ 2 รูปแบบการดำเนินการชุมชนตำบลคอรุม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

การประเมินติดตามผลการดำเนินกระบวนการวิจัยชุมชน

จากการศึกษาพบว่ากระบวนการวิจัยชุมชนสู่ตำบลนำเข้มแข็งต้นแบบเป็นตัวเชื่อมโยงงานทุกงานเข้าด้วยกัน โดยใช้ผู้นำชุมชนหรือ“เพชรคอรุม” แกนนำหลักทุกอาชีพ ทุกสาขาใน 12 หมู่บ้านที่เต็มใจมาเป็นนักวิจัยชุมชน กลไกเป็นกลไกการขับเคลื่อนหลักในกระบวนการวิจัยผ่านการเรียนรู้ รับรู้ ทั้งรูปแบบเชิงวิชาการในขั้นตอนทักษะการท่ววิจัย การเรียนรู้และเข้าใจสถานการณ์ชุมชนซึ่งสามารถนำไปพัฒนาบุคคลและชุมชนต่อไปได้ อีกทั้งยังเป็นแรงหนุนเสริมในการผลักดันให้งานพัฒนาศักยภาพและงานตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ ข้าราชการใน อบต. สามารถขับเคลื่อนไปพร้อม ๆ กัน ผลการประเมินพบว่าชุมชนได้เปิดการเรียนรู้และการพัฒนาที่สร้างให้เกิดการเรียนรู้ โดยเฉพาะการเรียนรู้ตัวบุคคล การพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่องสู่การลงมือปฏิบัติจริง

ในระดับองค์กร และในระดับเครือข่าย นอกจากนี้ยังได้ผนวกการบูรณาการงานประจำตามปกติกับกระบวนการวิจัยชุมชนให้สามารถดำเนินร่วมกันได้อย่างมีคุณภาพ เพื่อปฏิบัติการกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพในระดับบุคคล กลุ่ม องค์กร แหล่งเรียนรู้ เพื่อเพิ่มสมรรถนะในด้านภารกิจงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเรื่องของการ “สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน” รูปแบบที่เกิดขึ้นคือ บุคลากรในหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคอรั่มทุกคน จะต้องทำหน้าที่ในการเป็นที่เลี้ยงให้กับทีมวิจัยชุมชน และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน หัวหน้าส่วนราชการจะเป็นที่เลี้ยงให้กับระบบเรียนรู้ในตำบล เช่น นักพัฒนาชุมชนจะเป็นที่เลี้ยงในระบบเศรษฐกิจ นวัตกรรมที่เกิดขึ้น ดังเช่น การขับเคลื่อนระบบการผลิตระดับเครือข่ายเกิดการขับเคลื่อนงานการกลไกภายใน ได้แก่ กลุ่ม แหล่งเรียนรู้ ท้องที่ ท้องถิ่น ร่วมกับภาคีเครือข่ายที่มีการดำเนินงานด้านการผลิตข้าวปลอดภัย ข้าวอินทรีย์ โดยมีหน่วยงานภาควิชาการ เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์เป็นกลไกสำหรับในการเชื่อมประสานภาคีสันสนุนที่เกี่ยวข้องเข้ามาขับเคลื่อนในกระบวนการ ซึ่งมีการขับเคลื่อนแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การขับเคลื่อนทางด้านวิชาการและการขับเคลื่อนเชิงพาณิชย์

อภิปรายผล

จากกระบวนการวิจัยชุมชนเพื่อการพัฒนาศักยภาพและเครือข่ายภายในชุมชนจะเห็นได้ว่า ชุมชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ชุมชนเป็น ผู้คิดค้นหาปัญหา หาสาเหตุของปัญหา กำหนดวิธีการ แก้ไขปัญหา วางแผน และดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง เป็นการเสริมสร้างศักยภาพของประชาชน ให้สามารถแก้ไขปัญหาของตนเองต่อไปอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืน การมีส่วนร่วมจึงเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาชุมชนการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการสร้าง ความตระหนัก สร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นกับชุมชน มีสติ ในการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม สามารถกำหนดวิถีชีวิต คุณภาพชีวิต อนาคตของตนเองและชุมชนได้ตามอัตภาพ สามารถควบคุมสังคมได้บน พื้นฐานของความช่วยเหลือเกื้อกูลกันพัฒนาชุมชนอย่าง เป็นองค์

รวม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่าง ยั่งยืนและมั่นคง การดำเนินการชุมชนเพื่อให้เป็นชุมชนเข้มแข็งส่วนใหญ่จะเป็นการ นำนโยบายไปปฏิบัติ โดยผู้ปฏิบัติงาน คือ ชาวชุมชนนครุมน แต่จากการที่ชุมชนนครุมน ได้มีโอกาสมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงส่วนภาครัฐควรมีส่วนการสนับสนุนงบประมาณ และคอยชี้แนะวิธีการต่าง ๆ รวมทั้งสนับสนุนวิทยากร องค์ความรู้ต่างๆ สามารถ ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนได้ ชุมชนเกิดการเรียนรู้พัฒนา ศักยภาพ และสามารถพัฒนาด้านอื่นๆ ต่อเนื่องได้อย่างถาวร และเน้นการมีส่วนร่วมอย่าง แท้จริงของทุกภาคส่วน จะเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้ชุมชนสามารถใช้ศักยภาพ ได้เต็มประสิทธิภาพในบริบทพื้นที่

สำหรับการพัฒนาศักยภาพ (Capacity Building) และการปฏิบัติจริง (Practice) ที่เน้นการพัฒนาศักยภาพและเครือข่ายชุมชนที่มองเป็นองค์รวม ได้แก่ การเตรียมความพร้อมนักวิจัย ในโครงการ การบูรณาการกิจกรรมและความรู้เป็นการ จัดกิจกรรมเสริมทักษะทางการวิจัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างการวิจัย การศึกษา ดูงานต้นแบบชุมชนตัวอย่าง โดยคำนึงถึงความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์และบทเรียน จากการทำงาน เนื่องจากประสบการณ์การแหล่งเรียนรู้ ปรากฏชุมชนภายใน เครือข่ายของตำบลนครุมนทั้ง 8 ระบบ หลายกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ศักยภาพชุมชนที่ได้รับบรวมนและวิเคราะห์สถานการณ์ การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นสามารถนำผล การศึกษานั้นมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อยกระดับให้เกิดกิจกรรมที่สามารถพัฒนาไปสู่ คุณภาพชีวิตของชุมชนได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาศักยภาพของชุมชนของ เสรี พงศ์พิศ (2548) ที่กล่าวว่า การช่วยให้ชุมชนพัฒนาศักยภาพของตนเอง (community empowerment) โดยการเชื่อมโยงระหว่าง “คน ความรู้ ทรัพยากร” จนเกิดความสัมพันธ์ซึ่งเรียกว่า กระบวนทัศน์พัฒนาใหม่ ที่ประกอบไปด้วย การ เรียนรู้ การจัดการ และการพัฒนา ซึ่งก็คือว่า “ชุมชนมีการจัดการตนเอง” มีการจัด องค์กรชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพเป็นการเริ่มและเน้นที่การจัดกระบวนการ เรียนรู้ (คนสัมพันธ์กับความรู้) กระบวนการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพโดย

อาศัยความรู้ (คนสัมพันธ์กับทรัพยากร)และกระบวนการพัฒนาทุนของชุมชนที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพเป็นกระบวนการสร้างทุนความรู้ ทุนทางปัญญา ทุนทางสังคม ซึ่งเป็นประสบการณ์ในการพัฒนา(ความรู้สัมพันธ์กับทรัพยากร)

แต่ทั้งนี้แนวทางกระบวนการวิจัยเพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชน ในการเป็นชุมชนเข้มแข็งนั้น ควรศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับบริบทชุมชน และจำเป็นต้องเริ่มต้นที่การพัฒนาคนให้รู้จักตัวเองรู้ปัญหาของตนเอง ของชุมชน รู้ทรัพยากรที่มีอยู่ และมีความเชื่อมั่นของประชาชนในพื้นที่เป็นอันดับแรก โดยให้เกิดความเชื่อว่าตนจะพึ่งตัวเองได้ โดยจำเป็นต้องมีการพัฒนาการเรียนรู้ของคนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ศูนย์กลางของการพัฒนายั่งยืน ชุมชนเข้มแข็งมิได้เริ่มจากการ วิเคราะห์ ปัญหา แต่เริ่มจากการค้นพบศักยภาพของตนเอง ค้นพบภูมิปัญญาของตนเอง ค้นพบแนวทางที่จะพัฒนาตนเองจากทุนเดิมที่มีอยู่จึงเป็นผลของกระบวนการพัฒนาที่อาศัยภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่รู้จักการวิเคราะห์ศักยภาพตนเอง รู้จักเก็บข้อมูลชุมชน ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นกระบวนการทางปัญญาก่อให้เกิดปัญญา ทั้งนี้กระบวนการเหล่านั้นต้องเชื่อมโยงประสานกันทั้งชุมชนที่เริ่มต้นจากการมองเป้าหมายร่วมกัน สร้างกลไกขับเคลื่อนการทำงานอย่างมีส่วนร่วมซึ่งตลอดระยะเวลาการดำเนินการนั้นต้องมีการประเมินผลแลกเปลี่ยนกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเมื่อเกิดแล้วจะได้รับทราบถึงแนวทางในการพัฒนาชุมชน นั่นก็คือ การแก้ไขปัญหาที่สะสมอยู่ในทุกครัวเรือน ทุกชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ไปสู่การทำแผนวางแผนและดำเนินการตามแผนนั้นด้วยตนเอง พร้อมกับ การร่วมแรงร่วมใจของชุมชนในการบูรณาการ ทุกภาคส่วนที่มีส่วนได้ส่วนเสียให้ได้รับผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกัน ทำให้เกิดโครงการ แผนการที่ปฏิบัติได้จริง ให้บรรลุเป้าหมายที่ชุมชนได้ตั้งไว้คือการเป็นชุมชน แห่งการเรียนรู้ ที่ได้ร่วมกันค้นหา ร่วมคิดร่วมพัฒนา เพื่อยกระดับพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน จากฐานศักยภาพในชุมชนที่มีอยู่ โดยชุมชนคอรุนั้นแบ่งศักยภาพออกเป็น 8 ระบบ คือ ระบบบริหารจัดการท้องถิ่น ระบบเกษตร ระบบภูมิปัญญาท้องถิ่น ระบบเศรษฐกิจ ระบบสิ่งแวดล้อม ระบบเรียนรู้

การพัฒนาศักยภาพตำบลไปสู่ชุมชนเข้มแข็งด้วยการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนและภาคีเครือข่าย คือการสร้างการเชื่อมประสาน “งาน” จากทุกฝ่ายมาเป็นเฟืองจักรในการขับเคลื่อนงาน ประเด็นหลักสำคัญของกระบวนการวิจัยครั้งนี้ที่ใช้การดำเนินงานขับเคลื่อนด้วยตัวผู้มีส่วนได้เสียนั้นคือกลุ่มแกนนำองค์กรในชุมชนที่เป็นภาคประชาชนและกลุ่มองค์กรหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่หนุนเสริมทั้งในและนอกพื้นที่ เพื่อให้เกิด “**การรับรู้**” ในบริบท โครงสร้าง ทุนศักยภาพ เครือข่าย “**การเรียนรู้**” บทเรียนในการจัดการปัญหาต่าง ๆ ของคนในชุมชนอย่างต่อเนื่องผ่านกระบวนการสอบทานประสบการณ์ ร่วมกันค้นหา ร่วมคิด ร่วมพัฒนา ส่งเสริมการปฏิบัติการ “การจัดการเปลี่ยนแปลง” ของชุมชนเพื่อยกระดับพัฒนาคุณภาพชีวิต จนส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ตามความตั้งใจของปฏิบัติการนั้น ๆ องค์กรและหน่วยงานหนุนเสริมในพื้นที่อาจได้แก่ หน่วยงานภาครัฐที่มีภารกิจ

และปฏิบัติการในพื้นที่ สถาบันการศึกษา ตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังปรากฏเป็นรูปธรรมที่พื้นที่ของตำบลคอรั้ม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาและข้อวิจารณ์นำมาสู่ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยหน่วยงานราชการต่างๆ ใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ การทำงานกับชุมชนเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม และการปฏิบัติงาน ควรลดการสั่งการจาก บนลงล่างเน้นการทำงานแนวราบ ประสานเชื่อมโยง หน่วยงานต่างๆ ในการทำงานร่วมกัน ไม่ทำงานแบบแยกส่วนต่างคนต่างหน่วยงาน

2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมุ่งเน้นการส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กร ภาคประชาชนให้เป็นองค์กรสำคัญในการนำเสนอ และ ผลักดันนโยบายทางเลือกที่เป็นผลดีต่อคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่นำเสนอขึ้นนั้นหากมาจากข้อมูลสถานการณ์ ปัญหาจริงที่ชุมชนได้ศึกษาวิจัยด้วยตนเองวิเคราะห์และกลั่นกรองจากกระบวนการเรียนรู้แล้วนั้นควรได้การบรรจุไว้ในแผนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรเพิ่มช่องทางการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้เหล่านั้นผ่าน เวทีสาธารณะ ควรให้ความสำคัญในการนำเสนอ อภิปราย แลกเปลี่ยน เกี่ยวกับความเหมาะสมของทางเลือก เชิงนโยบายต่าง ๆ ของภาคประชาชน ก่อนนำลงสู่การปฏิบัติ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. แนวทางกระบวนการวิจัยเพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชน ต้องเชื่อมประสานกันทั้งชุมชนที่เริ่มต้นจากการมองเป้าหมายร่วมกัน สร้างกลไกขับเคลื่อนการทำงานอย่างมีส่วนร่วมซึ่งตลอดระยะเวลาการดำเนินการนั้นต้องมีการประเมินผลแลกเปลี่ยนกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเมื่อเกิดแล้วจะได้รับทราบถึงแนวทางในการพัฒนา

ชุมชน นั่นก็คือ การแก้ไขปัญหาที่สะสมอยู่ในทุกครัวเรือน ทุกชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ไปสู่การทำแผนวางแผนและดำเนินการตามแผนนั้นด้วยตนเอง พร้อมกับ การร่วมแรงร่วมใจของชาวชุมชนในการบูรณาการ ทุกภาคส่วนที่มีส่วนได้ส่วนเสียให้ได้รับผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกัน ทำให้เกิดโครงการ แผนการที่ปฏิบัติได้จริง ให้บรรลุเป้าหมายที่ชุมชนได้ตั้งไว้คือการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่ได้ร่วมกันค้นหา ร่วมคิดร่วมพัฒนา เพื่อยกระดับพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน จากฐานของระบบศักยภาพในชุมชนนั้น ๆ อันจะนำไปสู่การพัฒนาตำบลเข้มแข็ง ที่เป็นต้นแบบอย่างแท้จริง

2. ขั้นตอนและวิธีการสำหรับนักวิจัยชุมชนควรประยุกต์เอาขั้นตอนและวิธีการทำงานวิจัยตามแบบมาตรฐานทางวิชาการของศาสตร์แขนงต่างๆ มาใช้กับการทำงานวิจัยของนักชุมชนเพราะนักวิจัยชุมชนนั้นมีนักวิจัยที่เลี้ยงหรือผู้ช่วยวิจัยที่สามารถทำงานร่วมกันเป็นทีมและเรียนรู้ในการปรับขั้นตอนที่ซับซ้อนและยุ่งยากแบบนักวิชาการให้สอดคล้องกับความต้องการของตนเองได้ ทำให้ผลลัพธ์ของงานวิจัยชุมชน ก็จะมีทางเป็นไปได้และบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิภาพได้เช่นกัน

3. การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยชุมชนไม่ควรจะเป็นไปเพื่อตอบสนองประโยชน์ต่อหน่วยงานภายนอกเพียงอย่างเดียว แต่ควรเป็นไปเพื่อสร้างสรรค์หรือนำมาประยุกต์ใช้ได้กับการแก้ปัญหา หรือการสร้างเสริมความเข้มแข็งด้านต่างๆ ของชุมชนเอง โดยอาจจะเน้นรูปแบบของงานวิจัยที่สามารถใช้สื่อสารกับคนข้างนอกชุมชนก็จริง แต่การนำเสนอผลการวิจัยและการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยในทางปฏิบัตินั้น ชุมชนควรจะได้รับประโยชน์สูงสุดเป็นอันดับแรก โดยเฉพาะงานวิจัยที่เน้นการพัฒนาชุมชน การจัดการทรัพยากรชุมชน หรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชุมชนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับกรณีปัญหาต่างๆ

เอกสารอ้างอิง

- กนกภรณ์ ชูเชิต. (2547). **สรุปการเรียบเรียงวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ :โครงการวิจัย และการพัฒนาชีวิตสาธารณะท้องถิ่นน่าอยู่**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- กิตติศักดิ์ สินธุวนิช. (2552). **การสำรวจความคิดเห็นของ ประชาชนในเรื่องการพัฒนา นโยบายสาธารณะเพื่อ คุณภาพชีวิตที่ดี**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ สาธารณสุขแห่งชาติ.
- ฐารินี นวนแฮม และคณะ. (2546). **ประวัติศาสตร์เมืองพิชัย**. เขตการศึกษา จังหวัดอุตรดิตถ์.
- ธวัชชัย เคหะบาล. (2560). การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนประมงอย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษาบ้านทับปลา ตำบลหนองสรวงอำเภอหนองกุงศรี จังหวัดกาฬสินธุ์, **วารสารการบริหารปกครอง** 6 (2)
- ประเวศ วะสี. (2537). **การพัฒนาการศึกษาในอนาคต ในแนวทางการพัฒนา การศึกษาในอนาคต**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ.
- พลเดช ปิ่นประทีป. (2549). **สังคมไทยเป็นสังคมที่ตึงเครียดและอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน**. กรุงเทพฯ: อูษาการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.
- วิรัตน์ ศาสตร์จันทร์. (2554). **พลังความรู้จากการวิจัยแบบ PAR**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พี.เอ.ลิฟวิง จำกัด.
- ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลคอรุม. (2554). **รายงาน การศึกษาสุขภาวะตำบลคอรุม อำเภอพิชัยจังหวัดอุตรดิตถ์**. องค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์.
- ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลคอรุม. (2559). **รายงาน**

การศึกษาสุขภาวะตำบลคอรุม อำเภอพิชัยจังหวัดอุดรธานี. องค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอพิชัย จังหวัดอุดรธานี.

ศักดิ์ศรี มงคลอิทธิเวช. (2552). **กระบวนการพัฒนา ศักยภาพชุมชนเพื่อให้เป็นชุมชนน่าอยู่ กรณีศึกษา บ้านสบยาบ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย.** วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุภาภรณ์ จันทวานิช. (2547). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุวิทย์ วิบูลผลประเสริฐ. (2554). **การสาธารณสุขไทย 2551-2553.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สงเคราะห์ ทหารผ่านศึก.

เสรี พงศ์พิศ. (2548). **ฐานคิด : จากแผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน.** กรุงเทพฯ: พลั้งปัญญา.

อคิน รพีพัฒน์. (2547). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา.** กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณสุข.

อรอนงค์ ธรรมกุล. (2554). **การมีส่วนร่วมของชุมชนใน กระบวนการพัฒนาท้องถิ่น.** วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อนันท์ กาญจนพันธุ์. (2544). **วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน: พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา.** กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

โอภาส ปัญญา. (2542). **ประชาคมรากหญ้า ขบวนการคนกล้า สร้างบ้าน วันใหม่: ประสบการณ์จริงจากชุมชนเข้มแข็ง ระดับตำบล 4 ภาค.**

กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

Brenes, Carlos. (1994). *Perfecting Utopia-Extension in Time of participation.* In Forest, Trees and People Newsletter.

- Chandler, G.E. (1992). The source and process of empowerment.
Nurs Admin Q, 16(3), 65-71.
- Gibson, C.H. 1991. *A concept analysis of empowerment*.
2nd. London : An aspen publication, 1980.
- Guralnik, D. (1970). *Webster's New world Dictionary of the American language*. 2nd ed. New York: the world
- McClelland David.C. (1973). *Testing for Competency rather than for Intelligence*. American
- Rathachatanon, W. and Noppon, A. (2017). Community Cultures & Citizenships Enhancement Process for Delivering Public Service at Local Community Level, *Governance Journal* 6 (2)
- Stringer, Ernest T. (1999). *Action Research 2nd ed California*: SAGE.
- Tandon, R. (1988). Social transformation and participatory research.
Convergence 21 (2/3) .
- Oakley.P. & Marsden.D. (1984). *Approach to Participation in Rural development*. Geneva: WHO.

Translated Thai References

- Chantavanich, S. (2004). *Qualitative Research Methodology*. Bangkok : Publishing Chulalongkorn University.
- Community Center for Community Health Care. (2011). *Report on the health of the district*. Pichai District, Uttaradit Province.
- Community Center for Community Health Care. (2016). *Report on the health of the district*. Pichai District, Uttaradit Province.
- Tambon administrative organization, Pichai District, Uttaradit

- Chuchot, K. (2004). *Summary of Action Research Collaboration for a Learning Community : Research Projects And the development of local public life*. Bangkok : Community Development Foundation.
- Kahaban, T. (2017). Economic Development in the Fishing Villages of Tubpla, Nhongsuang, Nhongkungsri, Kalasin, *Governance Journal* 6 (2)
- Kanjanapan, A. (2001). *Complex thinking in community research : the dynamics and potential of community development*. Bangkok : Thailand Research Fund.
- Nunnuay, T. et al. (2003). *History of Pichai*. Uttaradit Provincial Education Office.
- Panya, O. (2009). *The grassroots community The New House : The Real Experiences of the Stronger Community at the Four Levels*. Bangkok : The Local Community Development Institute.
- Rapeepat, A. (2004). *Participation of people in development*. Bangkok : Center for Health Policy Studies.
- Pinprateep, P. (2006). *Thai society is a good and peaceful society*. Bangkok : Oaks Publications.
- Pitsa, S. (2005). *Conceptual Basis : From master plan to community enterprise*. Bangkok : The Power of Wisdom.
- Mongkonittawayt, S. (2009). *Development Process Community*

Empowerment for a Better Community. Case Study of Ban Sabai, Chiang Saen District. Chiang Rai province. Master Thesis Graduate School, Chiang Mai University

Thammakul, A. (2011). ***Community participation in Local development process.*** Master Thesis Graduate School, Chiang Mai University.

Sindhuvanich, K. (2009). ***The Opinion Survey.*** Public Policy

The Royal Institute. (2003). ***The Royal Institute dictionary 1999.***

Bangkok : Nanmeebooks Publication.

Vibulphonprasert, S. (2012). ***Public Health in Thailand 2008-2010.***

Bangkok : The Veteran's Welfare House.